

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.4.15>

ГАРМОНІЗАЦІЯ ОСВІТИ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ ОСВІТНІМ ПРОСТОРОМ

Константинов Сергій Федорович,

доктор юридичних наук, професор,
провідний науковий співробітник відділу приватноправових досліджень
Науково-дослідного інституту правотворчості
та науково-правових експертиз
Національної академії правових наук України
orcid.org/0000-0003-1192-2345

Статтю присвячено огляду питань уніфікації законодавства України до правової системи Європейського Союзу, де гармонізація освіти є однією з вимог для країн-кандидатів на членство або партнерів. Забезпечення сумісності освітньої системи зі стандартами ЄОП є важливою передумовою для європейської інтеграції та партнерства з країнами ЄС. Одним із ключових напрямів руху до європейського освітнього простору є гармонізація освітніх спеціальностей України з європейськими спеціальностями. Так, гармонізація освітніх спеціальностей України з європейськими стандартами є важливою складовою процесу європейської інтеграції та покращення якості освіти в країні. Це передбачає забезпечення взаємовизнання та порівняльної еквівалентності освітніх програм, підвищення стандартів навчання та вимог до якості знань і навичок студентів. Також зазначається, що серед загальних напрямів адаптації освіти необхідно розглядати шляхи адаптації правничої вищої освіти України до правової системи Європейського Союзу, оскільки адаптація правничої вищої освіти України до правової системи Європейського Союзу є важливою передумовою для розвитку правової держави, гарантії прав і свобод громадян та інтеграції країни в європейський правовий простір. Європейський Союз має свої унікальні правові принципи та стандарти, які необхідно враховувати в процесі навчання майбутніх правників. Акцентується увага на тому, що обов'язковим елементом гармонізації освіти України з європейським освітнім простором є забезпечення підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників. Гармонізація підготовки науково-педагогічних працівників передбачає створення спільних стандартів для їх підготовки та кваліфікації. Також зазначається, що підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників також має бути гармонізованим із європейськими стандартами. Це може досягатися через спільні міжнародні програми підвищення кваліфікації, участь у міжнародних наукових конференціях та семінарах, обмін досвідом із колегами з інших країн.

Ключові слова: гармонізація освіти України з європейським освітнім простором, уніфікація підготовки здобувачів вищої освіти, гармонізація освітніх спеціальностей та галузей знань.

Konstantinov Serhii. Harmonization of education in Ukraine with the European educational area

The article is devoted to a review of issues of unification of Ukrainian legislation to the legal system of the European Union, where harmonization of education is one of the requirements for candidate countries for membership or partners. Ensuring the compatibility of the educational system with EU standards is an important prerequisite for European integration and partnership with EU countries. One of the key directions of movement towards the European educational space is the harmonization of educational specialties of Ukraine with European specialties. Thus, the harmonization of educational specialties of Ukraine with European standards is an important component of the process of European integration and improvement of the quality of education in the country. This involves ensuring mutual recognition and comparative equivalence

of educational programs, raising education standards and requirements for the quality of students' knowledge and skills. It is also noted that among the general directions of adaptation of education, it is necessary to consider ways of adapting the legal higher education of Ukraine to the legal system of the European Union, since the adaptation of the legal higher education of Ukraine to the legal system of the European Union is an important prerequisite for the development of the rule of law, the guarantee of the rights and freedoms of citizens, and the integration of the country into the European legal space. The European Union has its own unique legal principles and standards that must be taken into account in the process of training future lawyers. Emphasis is placed on the fact that a mandatory element of the harmonization of Ukrainian education with the European educational space is the provision of training and advanced training of scientific and pedagogical workers. Harmonization of the training of scientific and pedagogical workers involves the creation of common standards for their training and qualification. It is also noted that advanced training of scientific and pedagogical workers should also be harmonized with European standards. This can be achieved through joint international training programs, participation in international scientific conferences and seminars, exchange of experience with colleagues from other countries.

Key words: *harmonization of Ukrainian education with the European educational space, unification of training of higher education applicants, harmonization of educational specialties and fields of knowledge.*

Освіта є ключовим фактором розвитку країни та забезпечення її конкурентоспроможності на міжнародному рівні. Україна, як країна, яка прагне здійснити європейську інтеграцію, активно здійснює процес гармонізації своєї освітньої системи з європейським освітнім простором (ЄОП). Тому необхідно детально вивчати причини, переваги та виклики гармонізації освіти, а також знайти оптимальні шляхи, які Україна повинна пройти для успішної реалізації цього процесу.

Питанням адаптації української освітньої системи до європейського освітнього простору приділялося достатньо уваги в працях провідних українських вчених В.Н. Денисова, М.В. Буроменського, О.Ф. Висоцького, А.Б., Гриняка, В.І. Євінтова, В.Ф. Опришка, М.О. Баймуратова, Л.Д. Тимченка, К.К. Сандровського, В.А. Василенка, А.З. Георгіци, В.І. Кисіля, О.О. Кота, А.С. Довгерта, Н.Р. Малишевої, В.Г. Буткевича, С.В. Шевчука, Г.Є. Бувайлика, А.С. Філіпенка, О.І. Шниркова.

Проте Україна на даний час перебуває чи не в найбільшій і найгіршій освітній кризі за останнє століття. Як свідчать дослідження Світового банку, найбільших втрат у навчанні зазнали діти в країнах із низьким рівнем доходу. Згідно з публікацією Світового банку *The State of Global Learning Poverty: 2022 Update*, унаслідок освітньої кризи, яку посирила пандемія ковіду, близько 70% десятирічних дітей у країнах із низьким і середнім рівнем доходу не можуть зрозуміти після прочи-

тання простий письмовий текст – проти 57% до пандемії. У своєму звіті вони підрахували: наслідки ковіду для освіти коштують світовій економіці 17 трильйонів доларів. А дослідження *The New York Times* свідчить, що для подолання спричинених ковідом освітніх втрат знадобиться від трьох до п'яти років [1].

Як зазначає Голова Державної служби якості освіти Руслан Гурак, ключовими принципами на шляху подолання освітніх втрат є:

- 1) мотивація не лише здобувачів освіти, а й педагогічного персоналу;
- 2) уніфікація інструментів оцінювання учасників освітнього процесу на загальнодержавному рівні;
- 3) трансформація методів і підходів до освітнього процесу [1].

Вказані принципи розвитку української освіти якнайкраще лягають у канву гармонізації з європейським освітнім простором.

Одними з найоптимальніших шляхів подолання освітньої кризи є адаптація, уніфікація та гармонізація освітнього процесу України з освітнім простором Європейського Союзу.

Основними лейтмотивами гармонізації освіти стануть:

- європейська інтеграція (гармонізація освіти є однією з вимог Європейського Союзу для країн-кандидатів на членство або партнерів. Забезпечення сумісності освітньої системи зі стандартами ЄОП є важливою передумовою для європейської інтеграції та партнерства з країнами ЄС);

– мобільність учасників освітнього процесу (гармонізація допомагає створити сприятливі умови для студентської та викладацької мобільності; стандартизація освіти сприяє взаємному визнанню дипломів, що спрощує перехід студентів і вчителів між різними університетами та країнами);

– підвищення якості освіти (гармонізація забезпечує впровадження міжнародних стандартів якості освіти, що дозволяє підвищити рівень знань і навичок студентів, а також покращити професійну підготовку вчителів).

Перевагами гармонізації освіти є:

1) міжнародне взаємне визнання дипломів (гармонізація допомагає створити освітній простір, у якому дипломи та кваліфікації визнаються на міжнародному рівні; це робить випускників більш залученими на міжнародному ринку праці та сприяє їх успішній кар'єрі);

2) розвиток наукових досліджень (гармонізація сприяє співпраці між університетами та науковими інститутами, що стимулює обмін знаннями та науковими дослідженнями; це сприяє розвитку науки та інновацій);

3) завчасна підготовка до викликів сучасності (гармонізація дозволяє адаптувати освіту до потреб сучасного ринку праці та глобальних викликів; зміцнюючи практичну спрямованість освіти, Україна готує своїх студентів до викликів економічної та технологічної епохи).

Разом із тим необхідно бути готовими до викликів гармонізації освіти, серед яких такі:

– фінансування (гармонізація вимагає значних інвестицій у систему освіти для впровадження міжнародних стандартів якості та забезпечення доступу до сучасних навчальних матеріалів та технологій);

– адаптація програм та стандартів освіти (гармонізація вимагає перегляду та адаптації навчальних програм і планів до міжнародних стандартів, що може зайняти час і зусилля з боку освітніх установ);

– зміна менталітету (упровадження гармонізованої освіти вимагає зміни менталітету та культурних стереотипів в освітній галузі й суспільстві загалом; необхідно створити сприятливу атмосферу для підтримки реформ у сфері освіти).

Одним із ключових напрямів руху до європейського освітнього простору є гар-

монізація освітніх спеціальностей України з європейськими спеціальностями. Так, гармонізація освітніх спеціальностей України з європейськими стандартами є важливою складовою процесу європейської інтеграції та покращення якості освіти в країні. Це передбачає забезпечення взаємовизнання та порівняльної еквівалентності освітніх програм, підвищення стандартів навчання та вимог до якості знань і навичок студентів.

Необхідність гармонізації освітніх спеціальностей обґрунтовується такими чинниками:

а) гармонізація освітніх спеціальностей є однією з вимог Європейського Союзу для країн, які прагнуть стати членами або асоційованими партнерами ЄС. Це сприяє наближенню освітньої системи України до стандартів ЄОП та спільному освітньому простору;

б) гармонізація сприяє спрощенню міжнародного визнання кваліфікацій, дипломів та академічних ступенів, що підвищує мобільність студентів і викладачів між університетами та інститутами країн ЄС;

в) гармонізація сприяє впровадженню міжнародних стандартів якості навчання та оцінювання знань, що сприяє підвищенню якості освіти та забезпечує високий рівень підготовки студентів.

Водночас освітня система України отримує такі переваги від гармонізації освітніх спеціальностей:

1. Взаємовизнання дипломів. Гармонізація сприяє взаємному визнанню дипломів та кваліфікацій, що дозволяє випускникам отримати ширший доступ до робочих місць та можливостей для розвитку кар'єри.

2. Підвищення конкурентоспроможності. Гармонізація допомагає створити сприятливі умови для глобальної конкуренції, що стимулює розвиток талановитих та кваліфікованих фахівців.

3. Модернізація освітньої системи. Гармонізація вимагає модернізації освітніх програм та методів навчання, що сприяє інноваційному розвитку освіти.

Однак потрібно долати наступні виклики гармонізації освітніх спеціальностей:

1. Відмінності в освітніх системах. Гармонізація вимагає аналізу та порівняння освітніх програм і стандартів, що може ставити під загрозу деяку незалежність національної освітньої системи.

2. Матеріальні витрати. Гармонізація може потребувати значних матеріальних вкладень для модернізації освітньої інфраструктури та забезпечення високих стандартів навчання.

3. Культурні відмінності. Гармонізація може зіткнутися з різницею в культурних традиціях та потребах студентів, що вимагає пошуку балансу між стандартами та унікальністю освітнього процесу.

Також при загальних адаптаційних процесах в освітній сфері необхідно врахувати гармонізацію галузей знань України з європейським освітнім простором, оскільки цей процес передбачає забезпечення взаємовизнання та порівняльної еквівалентності кваліфікацій, створення умов для мобільності учасників освітнього процесу, а також підвищення якості знань і навичок.

Гармонізація галузей знань повинна враховувати необхідність наближення української освітньої системи до європейських стандартів та створення умови для поглиблення міжнародної співпраці.

Розширення міжнародної мобільності учасників освітнього процесу та стимулювання обміну знаннями й досвідом є наслідком взаємного визнання дипломів і кваліфікацій.

Гармонізація сприятиме впровадженню міжнародних стандартів якості навчання та оцінювання знань.

Впровадження міжнародних стандартів та інновацій в освітній процес підвищить престиж вищої освіти в країні, а також української освіти у світі.

Гармонізація стандартів освіти сприятиме міжнародному визнанню українських дипломів.

Проте, при гармонізації галузей знань необхідно враховувати та долати такі виклики:

1. Різниці в освітніх системах. Гармонізація вимагає аналізу та порівняння різних галузей знань та освітніх програм між країнами, що може ставити під загрозу деяку незалежність національних освітніх систем.

2. Недостатнє фінансування. Гармонізація може потребувати значних матеріальних вкладень для модернізації освітньої інфраструктури та забезпечення високих стандартів навчання як на загальнодержавному, так і на академічному рівнях.

3. Культурні відмінності. Гармонізація може зіткнутися з різницею в культурних традиціях та освітніх підходах між країнами, що вимагає уважного врахування особливостей кожної системи.

Також одним із ключових напрямів забезпечення проєвропейського руху України в освітній сфері є гармонізація галузей права України з європейською правовою системою.

Гармонізація галузей права України з європейською правовою системою є важливим процесом для розвитку правової держави та інтеграції України в європейський правовий простір. Цей процес передбачає зближення законодавства та правових норм України зі стандартами та нормами Європейського Союзу, що сприяє підвищенню якості правосуддя та захисту прав громадян.

Необхідність гармонізації галузей права обґрунтовується наступним:

1. Європейська інтеграція України. Гармонізація галузей права є однією з ключових вимог Європейського Союзу для країн-кандидатів на членство або партнерів. Це дозволяє Україні наблизити свою правову систему до стандартів та цінностей, прийнятих в ЄС, і стати частиною єдиної правової спільноти.

2. Необхідність підвищення якості правосуддя. Гармонізація сприяє впровадженню міжнародних стандартів правосуддя, що допомагає покращити ефективність судочинства та забезпечити більш справедливий та надійний захист прав громадян.

3. Неухильне забезпечення прав громадян. Гармонізація допомагає забезпечити вищий рівень захисту прав і свобод громадян, у тому числі щодо прав людини, соціальних прав і прав споживачів.

Гармонізація галузей права дозволить Україні прийняти та впровадити найкращі практики та стандарти, прийняті в ЄС, що сприятиме якості правового регулювання, створить сприятливі умови для приваблення іноземних інвестицій і розвитку бізнесу в Україні та підвищенню довіри до правової системи України з боку міжнародних партнерів та іноземних держав.

Проте, на шляху гармонізації галузей права Україні потрібно буде долати наступні перешкоди:

1. Культурні відмінності. Гармонізація може зіткнутися з різницею в культурних традиціях та правових підходах між країнами, що вимагає уважного врахування особливостей кожної правової системи.

2. Недостатні ресурси. Гармонізація може потребувати значних матеріальних і людських ресурсів для впровадження змін у правову систему та правозастосовну практику.

3. Часові обмеження. Гармонізація може зайняти значний час, оскільки вимагає підготовки та прийняття нових законодавчих актів, а також навчання та підготовки фахівців правозастосовних органів.

Проте, адаптація вищої освіти України до європейського освітнього простору є важливим і актуальним завданням для забезпечення якості освіти та інтеграції країни в європейський освітній простір [4, с. 107]. Європейський освітній простір є ініціативою Європейського Союзу, спрямованою на зближення та гармонізацію освітніх систем країн-учасниць.

Одним з основних елементів європейської освітньої системи є дотримання структури Болонського процесу. Зокрема:

1. Введення ступеневої системи освіти. Україна прийняла триступеневу структуру вищої освіти, яка включає бакалаврат, магістратуру та докторантуру. Це допомагає забезпечити взаємовизнання дипломів та кваліфікацій з іноземними університетами та сприяє мобільності студентів і викладачів.

2. Упровадження Європейського заліково-кредитного перетворення. Залікова система ЄКТС (ECTS) дозволяє забезпечити стандартизацію оцінювання знань, навичок і компетенцій студентів та сприяє переносу кредитів між університетами країн ЄС.

3. Забезпечення якості освіти. Упровадження системи забезпечення якості освіти допомагає забезпечити високий рівень навчання та викладання, а також оцінку та атестацію студентів.

Ключовим напрямом адаптації вищої освіти України до європейського освітнього простору є міжнародна співпраця та мобільність учасників освітнього процесу. До цих напрямів належать, по-перше, відкриття спільних програм із європейськими університетами (спільні програми забезпечують студентам можливість отримати два дипломи від двох різних університе-

тів, що підвищує їх конкурентоспроможність на ринку праці); по-друге, розширення можливостей стажування та обмінів (забезпечення можливостей стажування та обмінів учасників освітнього процесу сприяє обміну знаннями й досвідом між університетами та країнами).

На даному шляху модернізація навчальних програм та методів навчання включає:

1) підготовку здобувачів освіти до сучасного ринку праці. Адаптація навчальних програм до потреб сучасного ринку праці допомагає забезпечити випускників з актуальними знаннями та навичками;

2) упровадження інтерактивних методів навчання. Використання інтерактивних методів навчання, таких як проєктна робота, групові дискусії, дуальне навчання та практичні вправи, можливості академічної мобільності, підвищує зацікавленість студентів та ефективність навчального процесу.

Серед загальних напрямів адаптації освіти необхідно розглядати шляхи адаптації правничої вищої освіти України до правової системи Європейського Союзу, оскільки адаптація правничої вищої освіти України до правової системи Європейського Союзу є важливою передумовою для розвитку правової держави, гарантії прав і свобод громадян та інтеграції країни в європейський правовий простір. Європейський Союз має свої унікальні правові принципи та стандарти, які необхідно враховувати в процесі навчання майбутніх правників.

Зокрема, підготовка правників в Україні повинна передбачати такі заходи:

1. Включення до стандартів, програм та навчальних планів європейських нормативних актів. Університети повинні враховувати європейські нормативні акти та конвенції у своїх програмах і навчальних планах. Це допомагає студентам засвоїти основні принципи та стандарти права ЄС.

2. Вивчення основних юридичних актів ЄС. Студенти правничих факультетів повинні мати можливість ознайомитися з основними юридичними актами Європейського Союзу, такими як Договори, Регламенти, Директиви та Конвенції.

3. Використання європейської судової практики. Участь викладачів і студентів у міжнародних семінарах та конференціях допомагає ознайомитися з європейською судовою практикою та рішеннями Європейського Суду з прав людини.

Одним із найактуальніших компонентів освітніх програм сьогодення є забезпечення мовної підготовки учасників освітнього процесу. Оскільки англійська мова є основною мовою комунікації в Європейському Союзі, тому студенти правничих факультетів повинні мати необхідну мовну підготовку для здійснення досліджень та обміну досвідом з європейськими колегами.

Для реалізації цього повинно бути повсюдне запровадження мовних курсів. Університети можуть пропонувати спеціальні мовні курси для студентів, які бажають поглибити свої знання англійської мови та інших мов Європейського Союзу.

Обов'язковим елементом адаптації правничої вищої освіти України до правової системи Європейського Союзу повинна бути міжнародна співпраця та обміни. До них належать, по-перше, розширення можливостей стажування та академічної мобільності (забезпечення учасникам освітнього процесу можливості здобути стажування в органах Європейського Союзу та інших юридичних структурах сприяє ознайомленню з роботою європейських правозастосовних органів); по-друге, обмін досвідом і знаннями між учасниками освітнього процесу, що сприятиме підвищенню якості освіти та навчання.

Наступним обов'язковим елементом гармонізація освіти України з європейським освітнім простором є забезпечення підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників.

Гармонізація підготовки науково-педагогічних працівників передбачає створення спільних стандартів для їх підготовки та кваліфікації. Це допоможе забезпечити високу якість освіти та впливатиме на підвищення рівня кваліфікації студентів.

Один із ключових аспектів гармонізації – це створення спільних навчальних програм для науково-педагогічних працівників, які відповідали б вимогам європейських стандартів. Це дозволить студентам здобути знання та навички, що відповідають сучасним вимогам, та підвищить їх шанси на працевлаштування не лише в країні, де вони навчалися, але й у різних країнах Європи.

Підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників також має бути гар-

монізованим із європейськими стандартами. Це може досягатися через спільні міжнародні програми підвищення кваліфікації, участь у міжнародних наукових конференціях та семінарах, обмін досвідом із колегами з інших країн.

За результатами проведеного дослідження необхідно зазначити, що гармонізація освіти України з європейським освітнім простором є необхідним і важливим кроком на шляху до створення сучасної, конкурентоспроможної та інтегрованої освітньої системи. Цей процес сприяє підвищенню якості освіти, мобільності учасників освітнього процесу, розвитку науки та інновацій. Щоб успішно реалізувати гармонізацію, необхідно забезпечити адекватне фінансування та адаптацію навчальних програм до міжнародних стандартів, а також створити сприятливу атмосферу для підтримки реформ у сфері освіти.

Гармонізація освітніх спеціальностей та галузей знань України з європейськими стандартами є важливим і необхідним кроком на шляху до європейської інтеграції та підвищення якості освіти в країні. Цей процес допомагає підвищити конкурентоспроможність випускників та забезпечити взаємовизнання дипломів на міжнародному рівні. Однак успішна гармонізація вимагає уваги до культурних, соціальних та економічних відмінностей між країнами, а також адекватного фінансування та модернізації освітньої системи.

Гармонізація галузей права України з європейською правовою системою дозволить підвищити якість правосуддя, забезпечити більший захист прав громадян та залучити іноземні інвестиції. Однак успішна гармонізація вимагає детального аналізу різних викликів, таких як культурні відмінності та недостатні ресурси, а також чіткого планування та реалізації необхідних реформ.

Адаптація вищої освіти України до європейського освітнього простору є ключовим завданням для розвитку сучасної, конкурентоспроможної та інтегрованої освітньої системи. Впровадження структури Болонського процесу, підвищення якості освіти, міжнародна співпраця та модернізація навчальних програм і методів навчання є важливими шляхами

досягнення успішної адаптації [2, с. 12]. Ці кроки допоможуть створити сприятливі умови для розвитку інтелектуального потенціалу країни та підвищення її престижу на міжнародному рівні.

Адаптація правничої вищої освіти України до правової системи Європейського Союзу є важливим кроком на шляху до створення конкурентоспроможних і кваліфікованих правників, здатних працювати в міжнародному правовому просторі. Впровадження європейських стандартів у програми та навчання, мовна підготовка та міжнародна співпраця є ключовими аспектами успішної адаптації. Ці заходи сприятимуть підвищенню якості правової

освіти в Україні та її гармонізації з європейськими стандартами.

Гармонізація підготовки та підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників з європейською системою освіти має потужний потенціал для покращення якості освіти та створення сприятливого освітнього середовища для здобувачів вищої освіти. Спільні стандарти та програми допоможуть підвищити рівень професійної підготовки науково-педагогічних працівників та сприятимуть міжнародному співробітництву в освіті. Це відкриє нові можливості для обміну знаннями та дослідницької активності, що сприятиме розвитку освітніх систем у всій Європі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сидорук А. Як Україні долати освітні втрати. <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/jak-ukrajini-dolati-osvitni-vtrati.html>
2. Димань Т.М., Боньковський О.А., Вовкогон А.Г. Європейський простір вищої освіти та Болонський процес : навчально-методичний посібник. БНАУ. Одеса : НУ «ОМА», 2017. 106 с.
3. Європейський простір вищої освіти: параметри якості та експертизи : навчальний посібник / за ред. С.О. Сисоевої. Київ, 2020. 152 с.
4. Розвиток громадянського суспільства як необхідна складова європейської інтеграції України : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2022. 344 с.